

EDUCATION AS DRIVER FOR BUSINESSES

Fidan Qerimi

AAB Kolex, Pristina, Kosovo

Muhamed Hajdari

R. Banka, Pristina, Kosovo

Abstract: Economic activities in global conditions experience dynamic changes, thus it requires drafting of long-term strategies.

Preliminary planning for a safer future is an objective of all undertakings, thus even this therefore requires professionally trained staff. Staff ability to overcome global challenges will depend on their professional upgrading in terms of knowledge to apply potential solutions to the undertaking. The Vocational Secondary Education future will depend on the impacts and changes in the global market. The local education market will produce more than what labour market can absorb. The difference between the global and local market will create a large amount of unemployed youngsters, they will therefore be forced to seek employment in developed countries.

Due time and right place decision-making are professional skills of the undertakings management staff. The future of business activity depends also on the decisions of potential interventions to the strategic plans verified with the surrounding.

Keywords: Population, education, globalisation, training, acquisition.

1. VOVED

Populacijata na edno mesto ili region, ne mo`e da opstane bez vlijanieto na stranite faktori so koi se okru`uva. Se znae deka samata izolacija ne doprinesuva vo razvojt na toa mesto, no naprotiv ima vlijanie na site sferi na populacijata.

Sostojbata na stepenot na razvojt na toa mesto }e zavisi od nadvor{nite faktori koi }e vlijaat vo samata ekonomija. So prifa}awe na globalnite dinami~ni pojavi i primenuvawe vo samite delovni procesi, preprijatiето }e se prilagoduva so uslovite koi gi bara samiot pazar.

Izolacijata na mestoto ili prifa}awe na globalnite promeni, za preprijatiето e golemo uslovno barawe, bidej}i bara profesionalni vraboteni i materijalni sretstva. Od strana na menaxmentot }e zavisi koi vlijania }e gi prifatat kako idni pe{eniya ili pak }e gi odbivat. Sostojbata na prevzemawe idni re{eniya }e bide pateka za razvojt na samiot biznis. Globalnite intenzii za sovladuvawe na pazarot od samite globalni biznisi ili proizvodi, e mnogu riskantna za malite mesta, dr`avi pa i regii.

Streme`ite na izoliranite mesta i nerazvienite regioni treba da se naso~at kon prifatuvaweto na globalniot razvoj. Postojat mnogu na~ini za obaj ~ekor, no najbitno e da se poseduva ili pozajmuva tehnologijata za doma{niot kadar. So razni obrazovni procesi }e bideme sposobni da gi primenuvame raznite tehnologii, za podobruvawe na uspesite vo biznisot. Obrazovnata kultura kaj vrabotenite treba da se odnesuva vo sporedba so nadvorenite vlijaniya vo biznisot.

So obrazovniot proces koj }e se prilagodi so razvienite zemji, nie }e gi skratime postapkite za primena nova tehnika i tehnologija [1]. So primena na optimalni privlekuvawa od nadvor, nie }e bideme sposobni za da vlezeme i vo nivniot pazar so novi proizvodi. Konkurencijata }e bide se pomala, dokolku nie sme primenile novi programi vo raznite proizvodni procesi.

2. DRUSTVENIOT RAZVOJ I BIZNISOT

Mestoto, sostavot i sposobnosta vo preprijatiето }e bide sigurnost za idniot dru{tven razvoj. Ovie vzaemni vrski }e vlijaat vo razni sega{ni i idni procesi vo biznisot. Identifikacija na samite problemi vo dru{tvoto, }to porano, }e doprinesuva vo razvojt na samoto dru{tvo. Stepenot na razvojt na populacijata vo mnogu mesta zavisi od razvojt na samite biznisi. Site novini }to }e se prifatat treba }to pobrzo da se stavat vo funkcija na konkurentskata prednost vo samite biznisi.

Samite vrednosti na vrabotenite }e zavisat od stepenot na primenuvawe na obrazovnite globalni procesi [2]. Prifa}aweto na razni obrazovni procesi i metodi }e prodonese vo profa}aweto na tie postapki vo delovniot biznis. Ovie sposobnosti na vrabotenite }e se vrednuvaat isto kako materijalni ili financiski resursi. Samite sposobnosti imaat vrednost bidej}i tie }e prodonesat vo idniot razvoj na biznisot i vo samoto dru{tvo.

So sposobnostite treba da se menaxira bnimatelno za da se primenuvaat vo pravo vreme i vo zadol`itelni pravci. So primena na globalnite sposobnosti vo preprijatiето, nie }e bideme sigurni deka sme konkurenti vo pazarot. So }to pomali sretstva i }to pove}e anga`irawe vo sposobnosta na vrabotenite, }e bideme sigurni vo idni

razvojni procesi. Site individualni sposobnosti treba da se razvijaju u samoto pripremanje, a ne da se držati kako lišnje sposobnosti, bidej ti ako ne se primenjuju ne doprinjuju vo razvojot na društvo.

Pripremanje je bide sposobna za izlaz vo globalniot pazar, ako ima sposobni pojedinci koi gi primenjuju svoje sposobnosti zaedno [3]. So dobro obrazovani vraboteni, so primena na zaednička kultura vo samoto pripremanje je doprinjuvame vo idni razvojni programi i globalna konkurencija. Samite vraboteni treba da se motiviraju na razni načini za da dadat što poveќе od svoje moći i sposobnosti.

Samite sposobnosti treba da se prisvojat od globalnite strmeži, da se primenjuju vo samite vraboteni i da se na kraj podelat so site vraboteni vo delovniot biznis. Sorabotkata pomeđu vrabotenite treba da e vo golem nivo pa i zatoa treba da se motiviraju za sekoj vrabotenite. Samata motivacija (materijalna ili finansijska) je gi potpiknuva za pogolem doprinos site vraboteni.

Vrskata pomeđu globalnite vlijanija i vnatrešne potrebi vo pripremanje treba da gi postavjuju samite menadžeri [4]. Samite menadžeri treba da bide sposobni vo delovniot biznis za što polesno da otkrivat, razvijat i iskoristat moći. Prenesuvawe na odgovornosta kaj vrabotenite je se pravi so novata primena na obrazovni procesi. So razni trenirawa vo razvojot na site vraboteni pa i samiot deloven biznis.

3. GLOBALNITE VLIJANIJA VO BIZNISOT

Denešto pripremanje se sočuvava so razni nepredvideni vlijanija, koi se nametnuju od nadvor. Pripremanje treba da bide spremno da gi prifaži i da gi preorientira za podobar biznis. Dinamikata na tie procesi e mnogu vijatelna i bara prepazljivost, za da se primenjuva vo nekoj proces vo delovniot biznis. Seganite strmeži se mnogu jaki od strana na golemite i globalnite pripremanija koi se razlikuju vo množina i kvalitet.

Dostignuvawata na pripremanje je zavisi od sposobnosta na vrabotenite, koi je se sočuvava so samite konkurentni proizvodi vo globalniot pazar. Sposobnostite na vrabotenite je zavisi od od nivnoto prethodno obrazovanie koja je bide po kreativna za prilagoduвање vo pazarot. Od pripremanite obrazovni programi za razni proizvodi i uslužni procesi, pripremanje je mođe da se pripremi za novi proizvodi. Obrazovaweto vo razni mesta se razlikuva od samiot istoriski razvoj i vo razni društveni sistemi. Sredstvata vloženi za obrazovanie je se vratat kako dobitok od samite proizvodi i uslugi. Segane e tajna deka sposobnosta na vrabotenite se smeta kako vnatrešen kapital na pripremanje. Sposobnostite se potrebni za itni promeni vo pripremanje koja e opkručena so turbulentni vlijanija. So pravovremeni odluki je prekoračime razni konkurenti vo pazarot i je bide po sposobni vo idniot razvoj.

Odgovornosta na menadžmentot se odnesuva vo svoje vraboteni za da bide po sposobni za pripremanite globalni vlijanija [5]. Menadžmentot treba da se griži za svoje vraboteni za tie da bide zadovolni od svojata rabota. Zaedničkiot uspeh treba da se podeli kaj site vraboteni, za tie da bide zadovolni i da go osetat uspehot na delovniot biznis.

Globalnite tekovi vo ovie dinamične promeni barata da se prifažat i novi tehniki i tehnologii, koi je se primenat vo pripremanje. Ovie promeni je se postignat samo so prifažawe na novi inovativni obrazovni programi, koi gi primenjuvat samite konkurenti vo pazarot.

4. OBRAZOVANIETO I VRABOTENITE

Sega se znae deka sposobnosta na vrabotenite se smetat kako resurs na samoto pripremanje i bara mnogu vnimanje vo samite programi. Sposobnost a je se nametne i vo samite strateški programi, bidej ti je bide potrebno za po efikasno o po efektivno rabotewe. elta na postavenite zadatki treba da se razlikuva vo samite vraboteni za da polesno gi prepoznat razvijati i koristat samite inovacii.

Sekoe društvo ima za cel da gi osposobi svoje iteli, za tie da bide povratni moći vo razvojot. Obrazovanieto se odnesuva vo razni vrstori na samite iteli, i je zavisi od starosta ili moćnosta. Za vrabotenite je bide potrebno profesionalno obrazovanie koja je gi nadgradi so novi sposobnosti i hitrosti. So ovaj vid na obrazovanieto je bide sigurni deka samite vraboteni je gi završat i ispolnat postavenite zadatki. Ovaj vid treba da se predviduva i postavjuva vo strateški planovi na samoto pripremanje.

Vrskata na barawata od strana na pripremanjata treba da bide vo soglasnost so samiot sistem vo toa mesto. Ova treba da se odnesuva i so nadvojni globalni barawa koi je imaati vlijanje vo samoto pripremanje. Samite obrazovni institucii treba da predviduju so koi vrstori i vo koi smerovi je se razvijava sistemot na obrazovanieto. Denes e mnogu vo trend za da se mladite pripremat za društveni nauki, i ostanuva na strana deka treba da se pasporadat i vo prirodni nauki.

Profesionalnoto obrazovanie e mnogu pripremano vo razvojnite zemji, bidej ti priprema direktno vraboteni za proizvodstvo ili uslugi. Prednosta se odnesuva i vo specifičnost na samite profesii koi se potrebni za pripremanjata.

Obrazovniot sistem vo Kosovo go potpiknuva profesionalnoto obrazovanie za potrebite na mladite [3]. Profesionalnite koi se pasporaneti vo site mesta vo zavisnost od populacijata. Za osnova na otvarawe na tie

{koli se zemat u~enicite i potrebite za pretprijatijata. Iako ima mnogu {koluvani za ovie profesii, tie nemat mo`nosti da se vrabotat.

[koluvaweto so profesionalni obrazovni sistemi e vo paspodelba so rabotnite mesta. Regijata se okru`uva so golem broj na profesionalni nevraboteni koi se vo glavno mladi, i od druga strana smaluvawe na rabotnite mesta. Se postavuva pra{awe i pored mnogu izmeni vo obrazovniot sistem, dali }e vrabotat tie mladi luje vo pretprijatijata.

Raspredelbata na profesionalnite {koli vo Kosovo izgleda kako vo tab. 1 [11].

	Pole	Mesto	U~enici
1.	[umarstvo	5	411
2.	Pudarstvo		1076
3.	Ma{instvo	22	5607
4.	Elektro	22	6512
5.	Grade`no	13	2010
6.	Transport	13	4250
7.	Tekstil	7	637
8.	Hemija	9	1432
9.	Trgovija	15	2863
10.	Pravni	19	12375
11.	Prirodni	1	93
12.	Zdravstvo	7	6048
13.	Kultura	6	904

Od tab. 1 se zaklu~uva deka samite u~enici se zainteresirani za dru{tvenite nauki, gotovo vo site mesta, gototvo vo site mesta, dodeka ne se interesiraat za prirodnite nauki. Obrazovniot sistem go prati baraweto za potrebite, dodeka streme`ot e vo sprotivna nasoka na obrazuvaweto za specifi~ni profesii. I pored otvarawata na potrebni nasoki vo site mesta, brojot na u~enicite e u{te mal. Na interesiraweto mnogu zavisi i od samoto nevrabotuvawe vo pretprijatijata. Samiot vi{ok na profesionalni smerovi vo idnina se rasporeduva kako nevraboteni ili pak prodol`uvaat so nivnoto {koluvawe.

Pazarot vo globalnite uslovi za obrazovanie gi opredeluva profesionalnite smerovi, dodeka vo slu~ajot ne e taka. Najpotrebните profesionalni smerovi se najrasprostranite i poseduvaat skoro najmalku u~enici, dodeka drugite dru{tveni smerovi se pomalku, a poseduvaat pogolem broj na u~enici [11].

Za globalnite uslovi streme`ot na pazarot e za po profesionalni specifi~ni smerovi, za polesno i po brzo vrabotuvawe. Tie mo`nosti gi poseduvame, no ne se realizirat, bidej}i nedostasuva planski strate{ki razvoj vo pretprijatijata.

5. ANALIZA NA PRIMEROT

I pored prifatenite globalni promeni vo sistemot na obrazobanieto i financirawe na neкои specifi~ni profesii, u{te nedostasuvat rezultatite. Mladite ne mislat samo za profesijata, tuku i za te`inata na samata idnina vo `ivotot.

Interesirawe za specifi~ni profesii bo slu~ajot za prirodni nauki (1), nema dovolno zainteresirani za registracija (93). Od druga strana kako uslov za eventualno vrabotuvawe vo pretprijatijata za elektro-ma{inski (22) se prijavile dovolen broj ali daleku od mo`nostite i barawata (5000-6000). Za dru{tveni i kulturni nauki imame zgolemuwawe na barawata (12000) i pored nedostig na idnite uslovi za vrabotuvawe.

Korelazijata za idni mo`nosti so sega{nite barawa na u~enicite }e bide i vo idnina, bidej}i tie sami }e odlu~uvaat i }e se raspodelat za razni profesii. Na obrazovnite institucii }e im treba da gi prati streme`ite vo globalniot pazar, za da se primenuvat po lesno vo samite mesta.

6. ZAKLUCOK

Obrazovnite institucii treba po vnimatelnost da gi odberat i da gi primenuvaat site streme`i vo razni profesii, bidej}i tie davat mo`nost za nevrabotuvawe kaj mladite. So takvi smerovi nie }e bideme pazar na obrazovani mladi luje, koi }e gi privle~at globalnite firmi.

Kontrolata na nepotrebne ili preraneti profesii spa|a na samite obrazovni institucii, dodeka pomalku na lokalnite pretpriyatija.a. Vo regionot imame vi{ok na vraboteni mladi so razni specifi~ni profesii, koi ne mo`at da se vrabotat.

Harmonizacija na razni globalni promeni so specifi~ni profesii, treba da se analizira po dlaboko vo sorabotka so samite mladi i so barawata na pretpriyatijata. Strate{kite planovi na pretpriyatijata treba da se soglasat i so strate{kite planovi na obrazovnite institucii. Ne soglasenosta }e doprinesuva vo pojava na razni idni pre~ki kaj mladite i dru{tvoto.

LITERATURA

- [1] Jelena Bojani } - “Menaxment znawa” Beograd, 2011,
- [2] Sajfert Z. - “Menaxment znawa” Novi Sad, 2014,
- [3] R. Dimitrovski - “Menaxment znawa kako poslovna strategija” Beograd, 2010,
- [4] D. Markovi } – “Menaxment znawa”, Beograd, 2012,
- [5] [uklev B. – “Osnovi na menaxmentot”, Skopje, 2002,
- [6] KraleV T. – “Osnovi na menaxmentot”, Skopje, 2007
- [7] Шуклев, Б., - Delovno planirawe, EF, Скопје, 1993
- [8] Peri }, ., - Planirawe, administracija, Beograd, 1971
- [9] Doganxi }, S., - Poslovno planirawe, Novi svet, Pri{tina, 1971
- [10] Kosarkoska, D., - Menaxment kontrola, FTU, Ohrid, 2004
- [11] www.masht.Kosova